

Y diwydiant dŵr yng Nghymru

Briff Ymchwil

Mehefin 2026

Senedd Cymru yw'r corff sy'n cael ei ethol yn ddemocrataidd i gynrychioli buddiannau Cymru a'i phobl.

Mae'r Senedd fel y'i gelwir, yn deddfu ar gyfer Cymru, yn cytuno ar drethi yng Nghymru, ac yn dwyn Llywodraeth Cymru i gyfrif.

Gallwch weld copi electronig o'r ddogfen hon ar wefan y Senedd:

www.senedd.cymru

Gellir cael rhagor o gopiau o'r ddogfen hon mewn ffurfiau hygyrch, yn cynnwys Braille, print bras, fersiwn sain a chopïau caled gan:

Senedd Cymru
Bae Caerdydd
CF99 1NS

Tel: **0300 200 6565**

© **Hawlfraint Comisiwn y Senedd Cymru 2026**

Ceir atgynhyrchu testun y ddogfen hon am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng cyn belled ag y caiff ei atgynhyrchu'n gywir ac na chaiff ei ddefnyddio mewn cyd-destun camarweiniol na difriol. Rhaid cydnabod mai Comisiwn Senedd Cymru sy'n berchen ar hawlfraint y deunydd a rhaid nodi teitl y ddogfen.

Y diwydiant dŵr yng Nghymru

Briff Ymchwil

Mehefin 2026

Awduron:

Jessica Laimann a Lorna Scurlock

Mae'r papur briffio hwn gan y Gwasanaeth Ymchwil yn rhoi trosolwg o'r diwydiant dŵr yng Nghymru, gan gynnwys deddfwriaeth berthnasol, y setliad datganoli, cwmnïau dŵr, polisi Llywodraeth Cymru a rolau a chyfrifoldebau sefydliadau allweddol.

Mae'r Gwasanaeth Ymchwil yn cydnabod y gymrodoriaeth seneddol a roddwyd i Jessica Laimann gan Gyngor Ymchwil y Celfyddydau a'r Dyniaethau, a'i galluogodd i gwblhau'r papur briffio hwn gan y Gwasanaeth Ymchwil.

Cynnwys

1. Cyflwyniad	6
2. Deddfwriaeth.....	7
Cyfraith a gymathwyd (a elwid gynt yn gyfraith yr UE a ddargedwir).....	7
Deddfwriaeth y DU	7
3. Datganoli	9
Cymhwysedd deddfwriaethol a gweithredol.....	10
4. Cwmnïau dŵr yng Nghymru	12
Dŵr Cymru	15
Hafren Dyfrdwy	15
Amrywiadau a phenodiadau newydd	16
5. Polisi Llywodraeth Cymru	17
Strategaeth Ddŵr i Gymru.....	17
Cynigion diwygio'r sector dŵr	18
Rheoliadau Dyled Ddrwg.....	19
Canllawiau ar dariffau cymdeithasol	19
Cystadleuaeth	20
Cwsmeriaid dibreswyl	20
Cwsmeriaid preswyl.....	20
6. Rheoleiddio	22
Ofwat	22
Cyfoeth Naturiol Cymru	23
Cynlluniau Rheoli Adnoddau Dŵr.....	24
Yr Arolygiaeth Dŵr Yfed.....	24
Y Cyngor Defnyddwyr Dŵr	24
Awdurdodau lleol	25
7. Ffynonellau allweddol	26

1. Cyflwyniad

Mae'r diwydiant dŵr a charthffosiaeth yng Nghymru yn un o'r meysydd mwyaf cymhleth yn y setliad datganoli, yn bennaf oherwydd natur drawsffiniol ffiniau cwmnïau dŵr. Fodd bynnag, mae newidiadau strwythurol yn y diwydiant dŵr yng Nghymru a Gorllewin Canolbarth Lloegr wedi cynyddu cysondeb ardaloedd penodi cwmnïau dŵr â ffiniau cenedlaethol.

Mae'r diwydiant yn cael ei reoleiddio'n dda i sicrhau ansawdd uchel dŵr yfed, trefniadau digonol i ddiogelu'r amgylchedd a strwythurau codi tâl teg i gwsmeriaid a chwmnïau dŵr fel ei gilydd.

Mae'r papur briffio hwn gan y Gwasanaeth Ymchwil yn rhoi trosolwg o'r diwydiant yng Nghymru, gan gynnwys y setliad datganoli, y ddeddfwriaeth a'r polisi perthnasol, a rolau a chyfrifoldebau sefydliadau allweddol.

2. Deddfwriaeth

Mae'r adran hon yn crynhoi'r fframweithiau cyfreithiol allweddol sy'n llywodraethu gwasanaethau dŵr a charthffosiaeth yng Nghymru, gan gynnwys cyfraith a gymathwyd (a elwid gynt yn gyfraith yr UE a ddargedwir) a deddfwriaeth y DU.

Cyfraith a gymathwyd (a elwid gynt yn gyfraith yr UE a ddargedwir))

Mae polisi dŵr wedi'i lunio gan aelodaeth flaenorol y DU o'r Undeb Ewropeaidd (UE). Mae rhywfaint o ddeddfwriaeth yr UE yn parhau i fod yn berthnasol yng Nghymru fel rheoliadau domestig neu fel cyfraith a gymathwyd 'Cyfraith a gymathwyd' yw'r enw a roddir i'r corff o gyfraith a elwid gynt yn gyfraith yr UE a ddargedwir. Mae enghreifftiau yn y diwydiant dŵr yn cynnwys:

- [Rheoliadau'r Amgylchedd Dŵr \(Y Gyfarwyddeb Fframwaith Dŵr\) \(Cymru a Lloegr\) 2017;](#)
- [Rheoliadau Dyfroedd Ymdrochi 2013;](#)
- [Rheoliadau Atal Llygredd Nitradau \(Cymru\) 2013;](#)
- [Rheoliadau Trin Dŵr Gwastraff Trefol \(Lloegr a Chymru\) 1994;](#)
- [Rheoliadau Cyflenwad Dŵr \(Ansawdd Dŵr\) 2018](#) a [Rheoliadau Cyflenwadau Dŵr Preifat \(Cymru\) 2017;](#) a
- [Rheoliadau Cadwraeth Cynefinoedd a Rhywogaethau 2017.](#)

Deddfwriaeth y DU

Mae [Deddf Diwydiant Dŵr 1991](#) (fel y'i diwygiwyd gan [Ddeddf Diwydiant Dŵr 1999](#) a [Deddf Dŵr 2003](#)) yn nodi'r fframweithiau rheoleiddio, cystadleuaeth a chynrychiolaeth defnyddwyr ar gyfer y sector dŵr yng Nghymru a Lloegr.

Mae **Deddf Adnoddau Dŵr 1991** (fel y'i diwygiwyd gan **Ddeddf Dŵr 2003**) yn darparu ar gyfer rheoleiddio'r gwaith o reoli adnoddau dŵr, tynnu a chronni, a safonau ansawdd dŵr a rheoli llygredd, yng Nghymru a Lloegr.

Mae **Deddf Dŵr 2014** yn darparu ar gyfer diwygio'r diwydiant dŵr, yn bennaf yng Nghymru a Lloegr. Mae hyn yn cynnwys galluogi busnesau a chwsmeriaid dibreswyl eraill i newid eu cyflenwyr dŵr a charthffosiaeth o 1 Ebrill 2017 (er nad yw hyn mewn grym yng Nghymru; gweler yr adran 'Cystadleuaeth' isod). Mae Rhan 4 o'r Ddeddf yn gwneud darpariaeth ar gyfer cyflwyno yswiriant llifogydd fforddiadwy ar gyfer aelwydydd sydd mewn perygl o lifogydd yn y DU. Cafodd y cynllun adyswiriant llifogydd arfaethedig, **Flood Re**, ei gyflwyno yn sgil **cyfarwyddyd Gweinidogol** yn 2015.

3. Datganoli

Mae'r adran hon yn egluro sut mae cyfrifoldebau dros y diwydiant dŵr wedi'u rhannu rhwng sefydliadau Cymru a'r DU, gan gynnwys goblygiadau ardaloedd cwmnïau trawsffiniol.

Mae'r diwydiant dŵr a charthffosiaeth wedi bod yn un o'r meysydd mwyaf cymhleth yn y setliad datganoli. Mae hyn yn bennaf oherwydd bod ffiniau cwmnïau dŵr, sy'n seiliedig ar rwydweithiau pibellau dŵr a charthffosydd, ac sy'n rhagflaenu datganoli, yn adlewyrchu dalgylchoedd afonydd yn hytrach na'r ffin weinyddol rhwng Cymru a Lloegr.

Datganolodd **Deddf Llywodraeth Cymru 2006** nifer o bwerau sy'n ymwneud â'r diwydiant dŵr i'r Senedd, gan gynnwys cyflenwad dŵr, rheoli adnoddau dŵr (gan gynnwys cronfeydd dŵr), ansawdd dŵr, cynrychioli defnyddwyr, rheoli perygl llifogydd a diogelu'r arfordir.

Diwygiwyd Deddf Llywodraeth Cymru 2006 gan **Ddeddf Cymru 2017** (Deddf 2017). Cyflwynodd Adrannau 48-52 o Ddeddf 2017 ddarpariaethau ar gyfer gweithredu nifer o **argymhellion y Comisiwn Silk** sy'n ymwneud â dŵr a charthffosiaeth, gan gynnwys:

- datganoli pwerau dros garthffosiaeth i'r Senedd;
- cyflwyno protocol rhynglywodraethol ar gyfer rheoli materion o ran dŵr trawsffiniol;
- dileu pŵer yr Ysgrifennydd Gwladol i ymyrryd mewn achosion lle mae gan Fil Senedd neu weithredoedd corff cyhoeddus yng Nghymru effeithiau andwyol difrifol ar adnoddau, cyflenwad neu ansawdd dŵr yn Lloegr; a
- chysoni'r ffin ar gyfer cymhwysedd deddfwriaethol ar gyfer dŵr â'r ffin genedlaethol.

Gosodwyd y **protocol dŵr** ar gyfer Cymru a Lloegr gerbron y Senedd (y Cynulliad gynt) a Senedd y DU ym mis Tachwedd 2017. Cafodd pwerau ymyrryd yr Ysgrifennydd Gwladol eu diddymu a'u disodli gan y protocol ym **mis Ebrill**

2018. Fodd bynnag, nid yw'r protocol yn cynnwys cysoni cymhwysedd deddfwriaethol â'r ffin (mae rhagor o wybodaeth am hyn isod).

Cymhwysedd deddfwriaethol a gweithredol

Nodir cymhwyseddau dros y diwydiant dŵr yn **Neddf y Diwydiant Dŵr 1991**. Mae'r ddeddfwriaeth yn gwahaniaethu rhwng **'ymgymerwyr' a 'thrwyddedeion'**. (neu 'gyflenwyr trwyddedig'):

- mae ymgwymerwyr yn benodeion statudol sy'n gyfrifol am ddarparu gwasanaethau dŵr neu garthffosiaeth mewn rhanbarth (ardal benodi) yng Nghymru neu Lloegr; ac
- mae cyflenwyr trwyddedig yn gwmnïau neu'n bersonau sydd â'r hawl i ddefnyddio seilwaith ymgwymerwyr i gyflenwi cwsmeriaid dibreswyl.

Mae ardaloedd penodi ymgwymerwyr yn seiliedig ar ddalgylchoedd afonydd, felly gallant bontio'r ffin rhwng Cymru a Lloegr.

Mae cymhwysedd deddfwriaethol dros ymgwymerwyr dŵr a charthffosiaeth wedi'i ddatganoli ar hyn o bryd ar sail ymgwymerwyr sy'n **'gyfan gwbl neu'n bennaf'** yng Nghymru. Mae'r pŵer i benodi a rheoleiddio ymgwymerwr wedi'i ddatganoli os yw ardal benodi'r ymgwymerwr yn gyfan gwbl neu'n bennaf yng Nghymru ('ymgymerwr Cymreig'), ac yn bŵer wedi'i gadw os yw ardal benodi'r ymgwymerwr yn gyfan gwbl neu'n bennaf yn Lloegr ('ymgymerwr Seisnig').

Mae rheoleiddio cyflenwyr dŵr trwyddedig yn gweithredu ar sail debyg. Mae rheoliad wedi'i ddatganoli os yw'r cyflenwr trwyddedig yn defnyddio system ymgwymerwr Cymreig, ac fe'i cedwir os yw'n defnyddio system ymgwymerwr Seisnig.

O dan **Ddeddf y Diwydiant Dŵr 1991**, mae cymhwysedd gweithredol mewn perthynas â gweithgareddau'r diwydiant dŵr a charthffosiaeth wedi'i ddatganoli i raddau helaeth mewn perthynas ag ymgwymerwyr sy'n gweithredu'n gyfan gwbl neu'n bennaf yng Nghymru, ond mae rhai eithriadau.

Er bod y pwerau deddfwriaethol a gweithredol hyn yn gymesur i raddau helaeth ar gyfer Cymru a Lloegr, mae nifer o anghymesureddau mewn cymhwysedd deddfwriaethol. Mae'r cymhwysedd dros ardaloedd ymgwymerwr Seisnig sydd yng Nghymru wedi'i gadw. Fodd bynnag, nid yw ardaloedd ymgwymerwr Cymreig sydd yn Lloegr wedi'u datganoli oherwydd eu bod y tu allan i gymhwysedd daearyddol y Senedd (**adran 108A(2)(b) o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006**, fel y'i diwygiwyd gan Ddeddf 2017).

O safbwynt ymarferol, mae hyn yn golygu, er y gall Gweinidogion Cymru, er enghraifft, lunio rhai mathau o is-ddeddfwriaeth mewn perthynas ag ardaloedd penodi neu gyflenwi Dŵr Cymru yn eu cyfanrwydd (gan effeithio ar rai cwsmeriaid yn Lloegr o ganlyniad i hynny), ni fyddai cymhwysedd deddfwriaethol y Senedd, o reidrwydd, yn galluogi'r Senedd i wneud deddfwriaeth sylfaenol ar yr un mater.

Byddai **Argymhelliad y Comisiwn Silk** i gysoni'r ffin ar gyfer cymhwysedd deddfwriaethol ar gyfer dŵr â'r ffin genedlaethol yn dod â rheoleiddio'r diwydiant yng Nghymru i ben yn effeithiol ar sail 'yn gyfan gwbl ac yn bennaf'. Gwneir darpariaethau ar gyfer gweithredu'r argymhelliad hwn yn **adran 48(1) o Ddeddf 2017**. Fodd bynnag, ar adeg ysgrifennu, nid yw'r adran berthnasol wedi dod i rym.

Mewn ymateb i **ddadl yn y Cyfarfod Llawn ar y pwnc yn 2023**, dywedodd y Gweinidog ar y pryd, gyda chreu Hafren Dyfrdwy (i gysoni â'r ffin rhwng Cymru a Lloegr - **mae rhagor o wybodaeth isod**) a'r protocol dŵr, "mae prif bwrpas y pwerau o dan adran 48(1) eisoes wedi'i gyflawni heb fod angen cychwyn y ddarpariaeth".

Yn 2025, mewn **ymateb i adroddiad pwyllgor y Chweched Senedd** ar Femorandwm Cydsyniad Deddfwriaethol y Bil Dŵr (Mesurau Arbennig), ailadroddodd yr Ysgrifennydd Cabinet ar y pryd y safbwynt hwn, gan ychwanegu "Yr Ysgrifennydd Gwladol gaiff gychwyn Adran 48(1)".

Ymrwymodd **Manifesto Plaid Cymru 2026** i ofyn yn ffurfiol am ddatganoli pwerau dros ddŵr yng Nghymru yn llawn, fel y darperir ar ei gyfer gan Ddeddf 2017.

4. Cwmnïau dŵr yng Nghymru

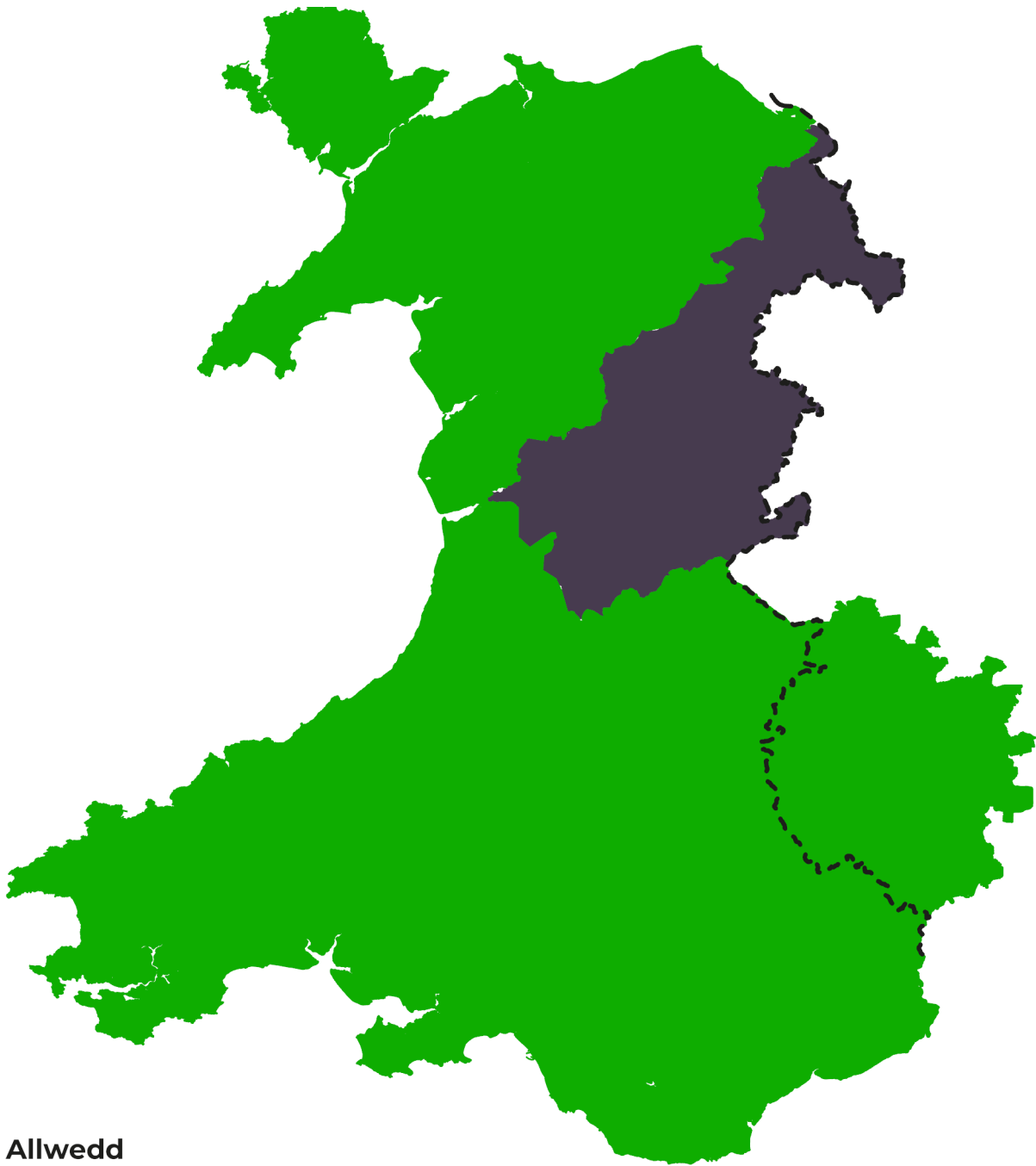
Mae'r adran hon yn amlinellu'r prif ymgymerydd dŵr a charthffosiaeth sy'n gweithredu yng Nghymru, a sut mae eu hardaloedd penodi yn berthnasol i'r ffin rhwng Cymru a Lloegr.

Dangosir y ddau brif gwmni dŵr sy'n gwasanaethu cwsmeriaid yng Nghymru ar y mapiau isod. Mae'r ddau gwmni'n ymgymerydd drwy benodiad statudol y mae eu hardal benodi yn gyfan gwbl neu'n bennaf yng Nghymru.

Mae'r ffiniau isod ar gyfer cyflenwadau dŵr a dŵr gwastraff yn wahanol, gan fod y ddau wasanaeth yn cael eu rheoleiddio a'u penodi ar wahân. Er bod ffiniau cyflenwadau dŵr yn gymharol hyblyg a gellir eu hymestyn neu eu had-drefnu, mae ffiniau dŵr gwastraff yn parhau i fod ynghlwm â'r rhwydweithiau carthffosiaeth presennol a dalgylchoedd ar gyfer trin dŵr.

O ganlyniad, gellir penodi cwmnïau i ddarparu dŵr, carthffosiaeth, neu'r ddau wasanaeth o fewn gwahanol ardaloedd daearyddol, felly nid yw eu ffiniau o reidrwydd yn alinio.

Ffigur 1: ardaloedd cyflenwadau dŵr cwmnïau dŵr

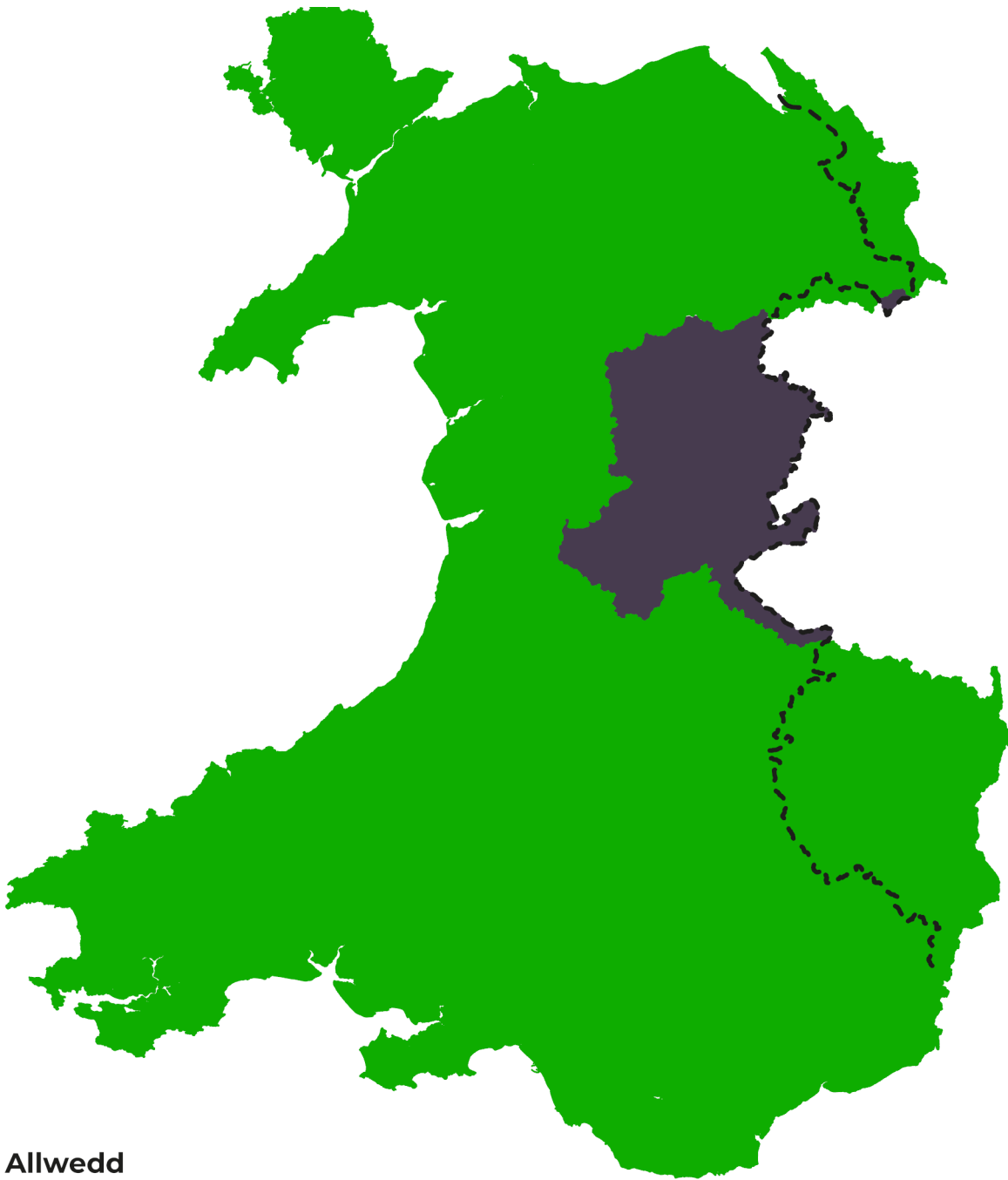

Allwedd

- Ardal Gyflenwi Dŵr Ddynodedig Dŵr Cymru Welsh Water
- Ardal Gyflenwi Dŵr Ddynodedig Hafren Dyfrdwy
- Ffin Cymru a Lloegr

Cynhyrchwyd gan Ymchwil y Senedd
© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2026 OS AC0000814377
Ffiniau Cyflenwi Dŵr Dynodedig Dŵr Cymru Welsh Water © 2025 gan Dŵr Cymru Welsh Water wedi'u trwyddedu o dan CC BY 4.0
Ffiniau Dŵr Gwastraff Dynodedig Hafren Dyfrdwy © 2025 gan Hafren Dyfrdwy wedi'u trwyddedu o dan CC BY 4.0

Ffigur 2: ardaloedd dŵr gwastraff cwmnïau dŵr

Allwedd

 Ardal Dŵr Gwastraff Ddynodedig Dŵr Cymru Welsh Water

 Ardal Dŵr Gwastraff Ddynodedig Hafren Dyfrdwy

 Ffin Cymru a Lloegr

Cynhyrchwyd gan Ymchwil y Senedd

© Hawlfraint y Goron a hawliau cronfa ddata 2026 OS AC0000814377

Ffiniau Cyflenwi Dŵr Dynodedig Dŵr Cymru Welsh Water © 2025 gan Dŵr Cymru Welsh Water wedi'u trwyddedu o dan CC BY 4.0

Ffiniau Dŵr Gwastraff Dynodedig Hafren Dyfrdwy © 2025 gan Hafren Dyfrdwy wedi'u trwyddedu o dan CC BY 4.0

Dŵr Cymru

Mae **Dŵr Cymru** yn gwmni dŵr a charthffosiaeth sy'n cwmpasu'r rhan fwyaf o Gymru a rhai ardaloedd cyfagos yn Lloegr. Mae'n gwasanaethu dros dair miliwn o bobl ac, ers 2001, mae wedi bod yn nwylo **Glas Cymru**.

Mae **Glas Cymru** yn gwmni un diben a sefydlwyd i berchnogi, ariannu a rheoli Dŵr Cymru. Mae'n 'gwmni cyfyngedig drwy warant' ac, oherwydd nad oes ganddo gyfranddalwyr, caiff unrhyw warged ariannol ei ailfuddsoddi yn Dŵr Cymru.

Hafren Dyfrdwy

Mae **Hafren Dyfrdwy** yn gwmni dŵr a charthffosiaeth sy'n gwasanaethu 87,000 o gwsmeriaid dŵr a 22,000 o gwsmeriaid gwastraff yng ngogledd-ddwyrain Cymru. Cafodd y cwmni ei **ailstrwythuro a'i ailenwi ym mis Gorffennaf 2018**, ar ôl i Severn Trent Plc **brynu Dŵr Dyffryn Dyfrdwy** am £84 miliwn ym mis Chwefror 2017. Ymchwiliodd yr **Awdurdod Cystadleuaeth a Marchnadoedd** i'r pryniad a'i gymeradwyo yn 2016.

Mae Hafren Dyfrdwy yn dwyn ynghyd gwsmeriaid Cymreig a wasanaethwyd gynt gan Severn Trent Water a Dŵr Dyffryn Dyfrdwy. Roedd Dŵr Dyffryn Dyfrdwy yn arfer bod yn gwmni dŵr yn unig a oedd yn cyflenwi cwsmeriaid yng ngogledd-ddwyrain Cymru a gogledd-orllewin Lloegr. Mae Severn Trent Water yn gwmni dŵr a charthffosiaeth sy'n cwmpasu llawer o ganolbarth Lloegr a, chyn mis Gorffennaf 2018, ran o ganolbarth Cymru.

Ar ôl prynu'r cwmni, **dyfarnwyd amrywiad** i Dŵr Dyffryn Dyfrdwy a Severn Trent Water (gweler yr adran Amrywiadau a Phenodiadau Newydd isod) i gyfnewid ardaloedd penodi'r ddau gwmni yn effeithiol mewn ffordd sy'n cysoni â'r ffin rhwng Cymru a Lloegr.

Ers yr amrywiad, penodir ardaloedd penodi yng Nghymru i ymgwymerwyr Cymreig yn unig ac maent yn dod o dan gymhwysedd datganoledig. Yn flaenorol, Llywodraeth y DU oedd yn rheoleiddio ardaloedd yng nghanolbarth Cymru a oedd yn cael eu gwasanaethu gan yr ymgwymerwr Seisnig Severn Trent Water. O ganlyniad i'r gwaith ailstrwythuro hwn, **mae cwsmeriaid yn yr ardaloedd perthnasol yn dod dan reoliadau gwahanol**. Yn benodol, daeth cwsmeriaid dibreswyl ym Mhowys a oedd wedi newid cyflenwr yn flaenorol dan reoliad y DU yn gwsmeriaid Hafren Dyfrdwy ac, o dan reoliadau Cymru bellach, dim ond os ydynt yn defnyddio dros 50 miliwn litr y flwyddyn y caniateir iddynt newid cyflenwr (gweler yr adran Cystadleuaeth).

Mae Severn Trent Plc yn masnachu ar Gyfnewidfa Stoc Llundain, ac mae'n rhan o Fynegai 100 FTSE.

Amrywiadau a phenodiadau newydd

Mae amrywiadau a phenodiadau newydd, (sef 'penodiadau disodli' gynt) yn galluogi cyflenwyr dŵr neu garthffosiaeth presennol i gael eu disodli gan un arall, ar gyfer ardal benodol. O dan feini prawf penodol, mae'n caniatáu i rai cwsmeriaid ddewis cyflenwr gwahanol.

Ceir penodiad newydd pan gaiff cwmni ei benodi am y tro cyntaf i ddarparu gwasanaethau dŵr a/neu garthffosiaeth ar gyfer ardal ddaearyddol benodol.

Ceir amrywiad pan fydd cwmni sydd eisoes wedi'i benodi yn gofyn i Ofwat amrywio ei benodiad presennol fel y gall newid neu ehangu'r ardaloedd y mae'n darparu gwasanaethau iddynt.

Gellir dyfarnu amrywiadau a phenodiadau newydd yn yr achosion a ganlyn:

- nid yw ardal yn cynnwys safleoedd sy'n cael gwasanaethau gan gwmni dŵr neu garthffosiaeth penodedig (ei bod 'heb ei gwasanaethu');
- mae cwsmer yn defnyddio (neu'n debygol o ddefnyddio) o leiaf 250 miliwn litr o ddŵr y flwyddyn (mewn ardaloedd penodi ymgymeryr Cymreig) neu 50 miliwn litr o ddŵr y flwyddyn (mewn ardaloedd penodi ymgymeryr Seisnig) ym mhob un o'i safleoedd ac mae am newid ei gyflenwr; neu
- mae'r cwmni penodedig presennol yn cytuno i drosglwyddo rhan o'i ardal i gwmni gwahanol.

Mae Ofwat, rheoleiddiwr economaidd presennol y sector dŵr yng Nghymru a Lloegr, yn gyfrifol am ymgynghori ar amrywiadau a phenodiadau newydd, a'u dyfarnu. Gall y sawl a benodir yn llwyddiannus wasanaethu ei gwsmer(iaid) newydd naill ai drwy ddefnyddio ei adnoddau neu ei ddulliau trin ei hun, neu drwy ofyn i ddefnyddio asedau'r cyflenwr trwyddedig presennol.

5. Polisi Llywodraeth Cymru

Mae'r adran hon yn crynhoi rôl Llywodraeth Cymru wrth osod cyfeiriad strategol ar gyfer y sector dŵr a'r prif ddulliau polisi y mae'n eu defnyddio.

Llywodraeth Cymru sy'n gyfrifol am bennu'r polisi strategol ar gyfer dŵr yng Nghymru, y mae'r sefydliadau a ganlyn yn gweithredu yn unol ag ef:

- cwmnïau dŵr sy'n gyfan gwbl neu'n bennaf yng Nghymru - Dŵr Cymru a Hafren Dyfrdwy;
- Ofwat;
- Cyfoeth Naturiol Cymru;
- yr Arolygiaeth Dŵr Yfed; ac
- awdurdodau lleol.

Strategaeth Ddŵr i Gymru

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru 2011-2016 ei **Strategaeth Ddŵr i Gymru** ym mis Mai 2015, sy'n amlinellu cyfeiriad polisi o fewn chwe thema allweddol:

- 'Dŵr ar gyfer natur, pobl a busnesau' - rheolaeth gynaliadwy o ansawdd a maint yr adnoddau dŵr;
- 'Gwella'r ffordd rydym yn cynllunio ac yn rheoli ein gwasanaethau dŵr' – sicrhau gwasanaethau dŵr cynaliadwy a chydnerth;
- 'Darparu gwasanaethau rhagorol i gwsmeriaid' - mynediad at wasanaethau dŵr a charthffosiaeth fforddiadwy;
- 'Diogelu a gwella ansawdd dŵr yfed' – cynnal y safonau uchel presennol o ansawdd dŵr yfed y cyhoedd a sicrhau cydymffurfiaeth â'r Gyfarwyddeb Dŵr Yfed;
- 'Systemau draenio a charthffosiaeth ar gyfer yr 21^{ain} ganrif' – rheoli gwastraff a dŵr wyneb mewn ffordd integredig; a
- Chefnogi dulliau cyflawni amcanion a chanlyniadau allweddol.

Mae'r ddogfen yn cynnwys cynllun gweithredu lefel uchel sy'n amlinellu sut y caiff y strategaeth ei chyflwyno tan 2025, ynghyd ag ymrwymiad gan Lywodraeth Cymru ar y pryd i adolygu ac adrodd ar gynnydd yn flynyddol, fodd bynnag, cyhoeddwyd yr unig **ddiweddariad i'r cynllun gweithredu** a oedd ar gael ym mis Medi 2016. Nid oes strategaeth wedi'i diweddarw wedi'i chyhoeddi ar adeg ysgrifennu, fodd bynnag, cynigir strategaeth newydd fel rhan o gynigion diwygio ehangach y sector dŵr (manylion isod).

Cynigion diwygio'r sector dŵr

Ym mis Hydref 2024, lansiodd Llywodraeth Cymru a Llywodraeth y DU raglen ar y cyd, **“Comisiwn Annibynnol ar gyfer y sector dŵr a'r dull o'i reoleiddio”**, gyda'r nod o fod “yr adolygiad mwyaf o'r diwydiant ers preifateiddio”.

Ar 3 Chwefror 2026, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ar y pryd ei **Phapur Gwyrdd: Llundio Dyfodol Llywodraethiant Dŵr yng Nghymru**, sy'n “amlinellu cyfeiriad cychwynnol” tuag at “ail-ddechrau o'r newydd” yn y sector dŵr yng Nghymru.

Mae'r Papur Gwyrdd yn cynnwys ymateb Llywodraeth Cymru ar y pryd i **adroddiad terfynol y Comisiwn Dŵr Annibynnol** (y Comisiwn) a gyhoeddwyd ym mis Gorffennaf 2025, yn ogystal â gwahodd barn rhanddeiliaid drwy ymgynghori. Gwnaeth **Adroddiad y Comisiwn Dŵr Annibynnol** 88 o argymhellion o dan wyth thema eang, ac mae'r Papur Gwyrdd yn ymateb i bob un o'r themâu hyn.

Cyhoeddodd Llywodraeth y DU **Bapur Gwyn** ar 20 Ionawr 2026, gan nodi ei ymateb i adolygiad y Comisiwn. Fodd bynnag, gan fod y diwydiant dŵr wedi'i ddatganoli i raddau helaeth, mae'r cynigion ar gyfer Cymru yn wahanol i'r rhai ar gyfer Lloegr.

Mae'r cynigion ar gyfer Cymru yn cynnwys, yn fras, y canlynol:

- cyhoeddi Strategaeth Ddŵr Genedlaethol newydd i Gymru, a newidiadau i'r ffordd y mae blaenoriaethau strategol yn cael eu cyfleu i'r diwydiant;
- cyflwyno swyddogaeth cynllunio systemau cenedlaethol i gydgysylltu prosesau rheoli dŵr ledled Cymru, ac ar draws sectorau; a
- chryfhau cyfrifoldebau rheoleiddio ac atebolrwydd drwy ddiwygiadau i reoleiddwyr – bydd Ofwat, y rheoleiddiwr economaidd presennol ar gyfer Cymru a Lloegr, yn cael ei ddiddymu, a rheoleiddiwr

economaid annibynnol ar wahân i sector dŵr Cymru yn cael ei sefydlu.

Mae rhagor o fanylion am y cynigion yn yr erthygl Ymchwil y Senedd hon - **Diwygio sector dŵr Cymru: beth, sut a phryd?**

Rheoliadau Dyled Ddrwg

Gosododd Llywodraeth Cymru ar y pryd ei dogfen, sef **Rheoliadau'r Diwydiant Dŵr (Ymgwymerwyr sy'n Gyfan Gwbl neu'n Bennaf yng Nghymru) (Gwybodaeth am Feddianwyr nad ydynt yn Berchenogion) 2014** gerbron y Senedd (y Cynulliad gynt) ar 3 Rhagfyr 2014. Daeth y Rheoliadau i rym ar 1 Ionawr 2015. Yn dilyn **ymgyngoriad yn 2013**, cynigiodd Llywodraeth Cymru Reoliadau 'Dyled Ddrwg' er mwyn helpu'r diwydiant dŵr i leihau'r ddyled o ganlyniad i filiau heb eu talu a helpu i leihau biliau. Ar hyn o bryd, mae pob cwsmer sy'n talu'r cwmni dŵr yn talu cost dyled lle na chaiff biliau dŵr eu talu. Yn 2014-15, ychwanegodd hyn **tua £21** at bob bil.

Gan fod llawer o ddyledwyr dŵr yn denantiaid, mae'r Rheoliadau yn ei gwneud yn ddyletswydd ar landlordiaid i ddarparu manylion am eu cyfeiriad eu hunain ynghyd ag enw'r tenant, dyddiad geni y tenant a'r dyddiad iddo ddechrau deiliadaeth. Os na fydd landlordiaid yn darparu'r wybodaeth hon, maent yn atebol ar y cyd am dalu taliadau dŵr yn yr eiddo lle mae'r tenant yn byw. Cyhoedd Llywodraeth Cymru ar y pryd **ganllawiau anstatudol mewn perthynas â'r Rheoliadau**.

Canllawiau ar dariffau cymdeithasol

O dan adran 44 o **Ddeddf Rheoli Llifogydd a Dŵr 2010**, mae'n ofynnol i Lywodraeth Cymru gyhoeddi canllawiau i gwmnïau dŵr a charthffosiaeth ac Ofwat am gynnwys tariffau cymdeithasol yn eu cynlluniau codi tâl.

Yn 2013, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ar y pryd ei **Chanllawiau ar Dariffau Cymdeithasol** ar gyfer cwmnïau dŵr. Mae'r Canllawiau ar Dariffau Cymdeithasol yn caniatáu i gwmnïau dŵr sefydlu croes-gymhorthdal i helpu cartrefi sy'n cael trafferth talu eu biliau dŵr. Er nad yw Llywodraeth Cymru ar y pryd wedi pennu terfyn uwch, cred y dylai hyd at 2.5 y cant o fil dŵr a charthffosiaeth cyfartalog cwmni fod yn lefel resymol o groes-gymhorthdal.

Roedd Llywodraeth Cymru ar y pryd hefyd yn disgwyl i gwmnïau dŵr ystyried mesurau i wella fforddiadwyedd dŵr, fel cynnig cyngor ar effeithlonrwydd dŵr, mesurau i wella'r broses o reoli biliau a'u talu, a chynghor i aelwydydd ar ddewis mesurydd i leihau eu biliau.

Cystadleuaeth

Mae gan Cymru a Lloegr reoliadau gwahanol ynghylch gallu cwsmeriaid i newid cyflenwr gwasanaethau dŵr a charthffosiaeth. Sylwer bod y Rheoliadau a ddisgrifir yn yr adran hon yn pennu o dan ba amodau y caiff cwsmeriaid unigol newid cyflenwr. Mae hyn yn wahanol i amrywiadau a phenodiadau newydd, sy'n penodi cwmnïau i ardal ddaearyddol benodol, er eu bod yn cael eu defnyddio i'r un perwyl weithiau.

Cwsmeriaid dibreswyl

Mae **Deddf Dŵr 2014** yn cynnwys mesurau i ganiatáu i fusnesau a chwsmeriaid dibreswyl eraill newid cyflenwr dŵr a charthffosiaeth os ydynt am wneud hynny. Ers mis Ebrill 2017, gall pob cwsmer dibreswyl mewn ardaloedd penodi ymglymerwyr Seisnig **newid cyflenwr dŵr** o dan y Ddeddf. Yn flaenorol, dim ond os oeddent yn defnyddio mwy na 5 miliwn litr y flwyddyn yr oedd cwsmeriaid dibreswyl yn yr ardaloedd hyn yn gallu newid cyflenwr.

Nid oedd Llywodraeth Cymru ar y pryd yn cytuno â chyflwyno cystadleuaeth i'r farchnad ddibreswyl yng Nghymru. Yn 2013, dywedodd y Gweinidog ar y pryd **nad oedd Llywodraeth Cymru wedi cael unrhyw fodelu neu dystiolaeth glir** i ddangos manteision cystadleuaeth, ac nad oedd yn awyddus i ddilyn y cyfarwyddyd a amlinellwyd gan Lywodraeth y DU drwy fod yn 'or-ddibynnol' ar gystadleuaeth.

Mae Llywodraeth Cymru yn dal i weithredu ar ddarpariaethau Deddf Dŵr 2003. Mae'r darpariaethau hyn yn caniatáu i gwsmeriaid dibreswyl newid cyflenwr os ydynt yn defnyddio mwy na 50 miliwn litr y flwyddyn ac, yn hanesyddol, **prin iawn yw'r rhai sydd wedi newid cyflenwr**.

Cwsmeriaid preswyl

O dan y ddeddfwriaeth bresennol, ni all cwsmeriaid preswyl yng Nghymru a Lloegr newid eu darparwr gwasanaeth dŵr neu garthffosiaeth. Ym mis Tachwedd 2015, **gofynnodd Llywodraeth y DU i Ofwat** ddarparu dadansoddiad o gostau a buddion cyflwyno cystadleuaeth i gwsmeriaid preswyl yn Lloegr. Mae'r **adroddiad terfynol**, a gyhoeddwyd ym mis Medi 2016, yn nodi y byddai cyflwyno cystadleuaeth yn debygol o arwain at fudd net. Fodd bynnag, nid yw Llywodraeth y DU wedi cyhoeddi rhagor o gamau i'r cyfeiriad hwn.

Ym mis Ebrill 2018, pan ofynnwyd a oedd Llywodraeth Cymru ar y pryd yn ystyried cynnal asesiad tebyg ar gyfer y farchnad ddomestig yng Nghymru, **dywedodd** y Gweinidog ar y pryd:

The Consumer Council for Water, in response to the Ofwat review, warned that customers would end up disappointed if household water competition were to be introduced based on an overly optimistic review by Ofwat.

6. Rheoleiddio

Mae'r adran hon yn disgrifio'r prif gyrff sy'n ymwneud â rheoleiddio'r diwydiant dŵr yng Nghymru a'r swyddogaethau y maent yn eu cyflawni.

Mae'r diwydiant dŵr yn cael ei reoleiddio'n dda. Mae rolau a chyfrifoldebau'r gwahanol reoleiddwyr a sefydliadau perthnasol eraill wedi'u nodi isod.

Ofwat

Ofwat (neu'r Awdurdod Rheoleiddio Gwasanaethau Dŵr) yw'r rheoleiddiwr economaidd ar gyfer Cymru a Lloegr. Mae'n gweithredu'n annibynnol ar ddiwydiant a Llywodraeth Cymru a Llywodraeth y DU, ond o fewn fframwaith polisi a bennwyd gan Weinidogion Cymru a Gweinidogion y DU.

Ei **brif ddyletswyddau** yw sicrhau bod gwasanaethau o ansawdd da yn cael eu darparu i gwsmeriaid, gan sicrhau bod gan gwmnïau dŵr y cyllid sydd ei angen i ddarparu eu gwasanaethau'n briodol. Mae hefyd yn annog cystadleuaeth pan fo hyn o fudd i ddefnyddwyr. Mae ei brif ddyletswyddau wedi'u nodi yn **Neddf y Diwydiant Dŵr 1991** (fel y'i diwygiwyd gan **Ddeddf Dŵr 2003**). Mae gan Ofwat **ddyletswyddau eilaidd** hefyd, sef cyfrannu at ddatblygu cynaliadwy a hyrwyddo effeithlonrwydd.

Mae Ofwat yn cyfyngu ar y prisiau y gall cwmnïau dŵr eu codi drwy ei **broses adolygu prisiau**. Mae'r rhan fwyaf o gwmnïau dŵr yn gweithredu fel monopolïau sy'n golygu nad oes gan y rhan fwyaf o ddefnyddwyr ddewis o ran darparwr. Felly, Ofwat sy'n pennu'r terfynau pris y gall pob cwmni unigol eu codi. Mae'n gwneud hyn drwy graffu ar gynlluniau busnes cwmnïau dŵr a chydbwysu'r angen am wasanaethau dŵr a charthffosiaeth fforddiadwy â'r buddsoddiad sydd ei angen ar y cwmnïau i gynnal a gwella seilwaith a bodloni safonau amgylcheddol. Cynhelir adolygiadau prisiau bob pum mlynedd. Cwblhawyd yr Adolygiad Prisiau diweddaraf yn 2024 (PR24) a gosododd derfynau ar gyfer **y cyfnod 2025-2030**

Mae Ofwat hefyd yn gyfrifol am fonitro perfformiad cwmnïau mewn perthynas â chanlyniadau polisi allweddol ac am bennu targedau ar gyfer effeithlonrwydd, llygredd a gollyngiadau. Mae Ofwat yn **pennu targedau ar gyfer lleihau gollyngiadau** a gall gymryd camau os na fydd cwmnïau'n eu cyrraedd. Mae

Ofwat wedi pennu targed ar gyfer lleihau gollyngiadau cyffredinol yn sector Cymru a Lloegr, sef **gostyngiad o 17% ar gyfer 2025-30**. Targed unigol Dŵr Cymru yw 24%.

Mae gan Lywodraeth Cymru **femorandwm cyd-ddealltwriaeth** 2010 gydag Ofwat, ac yn 2017 cyhoeddodd **ganllawiau codi tâl am ddŵr** ar gyfer y rheoleiddiwr.

O dan adran **2B o Ddeddf y Diwydiant Dŵr 1991** (fel y'i diwygiwyd gan Ddeddf Dŵr 2014) caiff Gweinidogion Cymru gyhoeddi datganiad yn nodi blaenoriaethau ac amcanion strategol i Ofwat eu dilyn wrth gyflawni ei swyddogaethau perthnasol sy'n ymwneud yn gyfan gwbl neu'n bennaf â Chymru. Fel arfer, caiff hyn ei ddiweddarau cyn pob Adolygiad Prisiau. Rhaid i Ofwat gyflawni ei swyddogaethau yn unol ag unrhyw ddatganiad a gyhoeddir o dan adran 2B.

Cyhoeddwyd **Datganiad Polisi Strategol** ym mis Gorffennaf 2022, a oedd yn nodi **pum blaenoriaeth allweddol** y disgwyliar i Ofwat herio neu annog cwmnïau dŵr i'w darparu. Cyhoeddwyd Datganiad pellach ym mis Ebrill 2026, sy'n adeiladu ar Ddatganiad 2022 ac yn adlewyrchu'r bwriad polisi a amlinellwyd yn y **Papur Gwyrdd: Llunio Dyfodol Llywodraethiant Dŵr yng Nghymru**, ac mae'n anelu at ddarparu 'parhad cyfeiriad' drwy gydol y cyfnod diwygio arfaethedig

Cyfoeth Naturiol Cymru

Mae Cyfoeth Naturiol Cymru yn gyfrifol am reoli adnoddau dŵr, a monitro a gwella ansawdd dŵr – gan gynnwys dŵr croyw, dŵr morol, dŵr wyneb a dŵr tanddaearol yng Nghymru. Mae hefyd yn **gweithredu ac yn gorfodi rheoliadau, polisiau a thrwyddedau** sy'n ymwneid â'r canlynol:

- dŵr wyneb a dŵr daear;
- tynnu dŵr, effeithlonrwydd dŵr ac ansawdd dŵr;
- rheoli adnoddau dŵr yng Nghymru a sicrhau bod cwmnïau dŵr yn darparu Cynlluniau Rheoli Adnoddau Dŵr (gweler isod);
- cyflafareddu rhwng ymgymrwyr carthffosiaeth ac unigolion o ran cysylltiad prif gyflenwad carthffosiaeth;
- rheoleiddio cyflenwadau dŵr preifat a thanciau septig; ac

- ystyried sut y mae datblygiadau newydd yn effeithio ar ddŵr drwy'r broses Asesiad o'r Effaith Amgylcheddol.

Cynlluniau Rheoli Adnoddau Dŵr

O dan **Reoliadau Cynlluniau Rheoli Adnoddau Dŵr 2007**, mae'n ofynnol i gwmnïau dŵr yng Nghymru a Lloegr lunio **Cynlluniau Rheoli Adnoddau Dŵr**. Mae'r cynlluniau'n nodi sut y mae cwmnïau dŵr yn bwriadu cydbwysu cyflenwad dŵr a'r galw amdano yn eu hardal dros y 25 mlynedd nesaf, gan ystyried amcanestyniadau newid hinsawdd, twf poblogaeth a datblygiadau newydd. Mae'n ofynnol i gwmnïau dŵr ymgynghori ar Gynlluniau drafft ac ymateb i'r mewnbwn a gânt. Gall Llywodraeth Cymru naill ai ofyn am wrandawriad neu ymchwiliad, neu gyfarwyddo'r cwmni i gyhoeddi ei Gynllun Rheoli Adnoddau Dŵr terfynol. Mae angen i gwmnïau dŵr gyhoeddi Cynllun bob pum mlynedd a darparu adolygiadau blynyddol i Weinidogion Cymru. Darparodd Llywodraeth flaenorol Cymru **ganllawiau ar Gynlluniau Rheoli Adnoddau Dŵr** yn 2022

Yr Arolygiaeth Dŵr Yfed

Mae'r **Arolygiaeth Dŵr Yfed** yn gweithredu yng Nghymru a Lloegr ac yn ceisio darparu sicrwydd annibynnol bod cyflenwadau dŵr y cyhoedd yn ddiogel a bod ansawdd dŵr yfed yn dderbyniol i ddefnyddwyr. Mae'n gyfrifol am wirio'r profion a gynhelir gan gwmnïau dŵr ac archwilio labordai cwmnïau dŵr yn annibynnol.

Pan fo methiannau mewn safonau, gall ddefnyddio ei bwerau gorfodi i'w gwneud yn ofynnol i gwmnïau dŵr fynd i'r afael â gwraidd y broblem, cynnal ymchwiliadau a gwneud argymhellion i sicrhau nad yw problemau'n codi yn y dyfodol. Caiff ei bwerau a'i ddyletswyddau eu nodi yn **Neddf y Diwydiant Dŵr 1991** (fel y'i diwygiwyd gan **Ddeddf Dŵr 2003**).

Caiff y **Prif Arolygydd Dŵr Yfed** ei benodi ar y cyd gan Weinidogion Cymru a Gweinidogion y DU.

Y Cyngor Defnyddwyr Dŵr

Nid yw'r **Cyngor Defnyddwyr Dŵr** yn rheoleiddiwr, ond mae'n gyfrifol am gynrychioli cwsmeriaid dŵr a charthffosiaeth yng Nghymru a Lloegr. Cafodd ei greu o dan **Ddeddf Dŵr 2003** ac mae ganddo bwyllgor i Gymru.

Gall y Cyngor gyflwyno cwynion cwsmeriaid i gwmnïau dŵr pan maent wedi ceisio ac wedi methu â chodi'r materion hyn yn uniongyrchol gyda'r cwmni. Mae hefyd yn cynnal gwaith ymchwil ar brofiadau a safbwyntiau cwsmeriaid ac yn rhoi hyn i'r awdurdodau eraill. Hefyd, mae ganddo rôl wrth gynrychioli cwsmeriaid ym mhroses Ofwat o adolygu prisiau.

Awdurdodau lleol

O dan **adran 77 o Ddeddf y Diwydiant Dŵr 1991**, mae dyletswydd ar awdurdodau lleol i fod yn ymwybodol o 'iachusrwydd a digonolrwydd' cyflenwadau dŵr yn eu hardal. Os ydynt o'r farn bod y cyflenwad dŵr yn annigonol, neu y gallai fod yn annigonol, mae dyletswydd arnynt i roi gwybod i'r cyflenwyr dŵr sy'n gorfod cymryd camau ar ôl cael y wybodaeth hon. Mae awdurdodau lleol hefyd yn gyfrifol am fonitro cyflenwadau dŵr preifat yn eu hardal, a gallant, o bryd i'w gilydd, samplu cyflenwadau dŵr a dyfroedd ymdrochi cyhoeddus.

Mae gan awdurdodau cynllunio lleol hefyd rôl drwy'r broses gynllunio i asesu pa mor ddigonol yw'r cyflenwadau dŵr a charthffosiaeth ar gyfer datblygiadau newydd ac effaith datblygiadau posibl ar systemau draenio trefol cynaliadwy a pherygl llifogydd lleol.

7. Ffynonellau allweddol

- Llywodraeth Cymru, [Dŵr](#)
- [Ofwat](#)
- Cyfoeth Naturiol Cymru, [Rheoli dŵr](#)
- [Yr Arolygiaeth Dŵr Yfed](#)
- Y Cyngor Defnyddwyr Dŵr, [Cymru](#)
- [Dŵr Cymru](#)
- [Hafren Dyfrdwy](#)
- Llywodraeth y DU, [Diwydiant dŵr](#)